

Hvordan virker obligatorisk foreldremekling ved store konflikter?

Wenke Gulbrandsen og Odd Arne Tjersland

How does mandatory parental mediation work with parents in high conflict?

A study based on a representative sample of 154 mediating couples, 38 identified as “high conflict couples”. Seven of ten in the HC group, and two of ten among the others, did not reach an agreement. Eighteen months later, five of ten HC couples had still not reached an agreement compared to one of ten among the others. Immediately after mediation a majority in both groups were satisfied with the mediation, while later the parents in the HC-group were more critical. A majority of the same group left mediation after two sessions, while most of the other couples had one session. With seven sessions available free of charge, the fact that so many left without reaching an agreement in so short a time implies that the present mandatory mediation often fails to assist parents in conflict. Some explanations and suggestions for improvement are discussed.

Wenke Gulbrandsen

Forsker

Psykologisk institutt, Universitetet i Oslo

E-post: wenke.gulbrandsen@psykologi.uio.no

Odd Arne Tjersland

Professor

Psykologisk institutt, Universitetet i Oslo

E-post: o.a.tjersland@psykologi.uio.no

I et representativt utvalg på 154 foreldrepar i mekling ble det skilt ut en gruppe på 38 høykonflikt-par (HK) som møtte med stor uenighet. Syv av ti HK-par fikk ikke avtaler, to av ti blant de øvrige. 18 måneder senere hadde fem av ti stadig ingen avtale, mot én av ti av de øvrige. Flertallet i begge grupper var fornøyd med meklingen umiddelbart. Senere uttrykte HK-parene seg langt mer kritisk. Flertallet av HK-foreldrene møtte til to samtaler; tilsvarende én samtale blant de øvrige. Når et hjelpetilbud på inntil syv timer ble avbrutt etter så kort tid, uten avtaler, synes tilbudet ikke å fungere godt nok for dem i fastlåste konflikter. Rammer og forbedringsmuligheter drøftes kort.

Innledning

Bakgrunnen for at Norge innførte en ny obligatorisk meklingsordning for separerende foreldre i første halvdel av 1990-tallet var dels en sterk økning av skilsmisseandelen i befolkningen, dels betydelige endringer i kjønnsroller med fedre i økende grad involvert i omsorgsoppgaver og dagligliv med barn. Alt dette ga grobunn for flere og mer fastlåste konflikter ved samlivsbrudd. Flere forskningsprosjekter pekte ut foreldrekonflikter som den viktigste forklaringen til tilpasningsvansker hos barn (Amato og Keith, 1991; Amato 2000; Emery 1999; Kelly 2000; McIntosh, Wells og Long 2007; Rød, Ekeland og Thuen 2008). Skilsmissemekling (mediation) kom i søkelyset som en aktuell intervensjonsmetode etter komparative studier på 1990-tallet. Utfall etter rettsbehandling og mekling ble sammenlignet og fortrinn ved mekling som hjelp til separerende foreldre ble tydelig dokumentert (for en oversikt, se Gulbrandsen og Tjersland 2010).

Denne artikkelen er basert på en naturalistisk studie av 38 foreldrepar som befant seg i store konflikter vedrørende avtaler om barn da de kom til mekling. De sammenlignes med 116 foreldrepar som møtte med et betydelig lavere konfliktnivå. Hovedspørsmålet er om den gruppen som hadde størst vansker fikk hjelp gjennom den obligatoriske meklingen, slik den nå er utformet. I det følgende sammenlignes de to gruppene med hensyn til demografi, konfliktnivå, forventninger til meklingen, tidsbruk, avtalesresultat og tilfredshet med meklingen. Videre sammenholdes gruppene 18 måneder etter mekling med hensyn til hvem som har avtaler om barn og foreldrenes tilfredshet med meklingen i retrospekt.

Skilsmissemekling i Norge

Den norske meklingsordningen var opprinnelig forankret i ekteskapsloven og primært ment som et ekteskapsbevarende tiltak; partene skulle møte til mekling før skilsmisse ble innvilget. Ved revideringen av loven i 1993 ble meklingspålegget beholdt, men innholdet av den ble endret. Formålet med den skulle være å bistå foreldre med å utforme avtaler om barn under 16 år. Den ble obligatorisk både for foreldre som hadde vært gift (mekling etter Ekteskapsloven § 26) og for foreldre som vurderte å gå til retten etter tvist om avtaler vedrørende barn (mekling etter Barneloven § 51, første ledd). For samboende foreldre var meklingen frivillig. Tilbudet var gratis i inntil fire timer, og mekler hadde rett til å holde på partene i tre timer om denne fant det nødvendig. Tjenesten skjedde dels i regi av ansatte på familievernkontorene, dels hos eksterne meklere som ble oppnevnt i hvert fylke.

Fra slutten av 1990-tallet ble meklingen drøftet i det regjeringsoppnevnte Barnelovsutvalget. Signalene derfra var både å pålegge ordningen for flere foreldre og gjøre den mer fleksibel. Dette kom til uttrykk i Stortingsmelding nr. 29 (2003). Nye lovreguleringer ble vedtatt fra 2007. Meklingen ble obligatorisk både for gifte og samboende med barn som skilte lag. For å få samboere til å møte ble det bestemt at meklingsattest må foreligge for å utløse rettigheter som enslige forsørgere hos Nav. Attesten skal utste-

des i løpet av første samtale. Tilbudet ble utvidet til inntil syv timer for dem som trengte dette.¹ Intensjonen med endringene var å gi bedre tid til dem som virkelig trengte flere samtaler for å finne frem til ordninger, mens de som hadde en avklart sak kunne avslutte etter ett møte.

Empiriske studier av mekling i Norge

På 1990-tallet ble det publisert to større studier av foreldremekling i Norge. Den første ble utført ved Østensjø familiekontor i Oslo (Tjersland 1992), der man prøvde ut en barne- og familieorientert mekling med fokus på fremtidige avtaler. Det skjedde innenfor den gamle meklingsordningen. 37 av 41 familier som tok kontakt med kontoret takket ja til tilbudet om utvidet mekling, gjennomsnittlig meklingstid var 5,6 samtaler, 85 prosent nådde frem til fylldige skriftlige avtaler og samarbeidet fungerte godt 15 måneder senere. Studien ga støtte til dem som mente at det fortsatt burde være obligatorisk mekling for foreldre som skilte lag, men da med vekt på nettopp barneavtaler. Studien fikk betydning ved revisjonen av ekteskapsloven i 1993.

Et par år etter lovendringen trådte i kraft gjennomførte Ekeland og Myklebust (1996; 1997) en studie av den nye meklingsordningen. Den ble basert på spørreskjema til brukere og meklere. Data ble svekket av et relativt stort frafall på brukersiden (48 %). I dette utvalget møtte nær 49 prosent til mekling én gang, 46 prosent 2–3 ganger og 5 prosent fire og flere ganger. For barnelovsmeklingene var det tilsvarende tallene 23, 67 og 10 prosent. 53 prosent kom frem til avtaler, 22 prosent til delvise avtaler og 25 prosent kom ikke frem til noe resultat. Den siste andelen var igjen vesentlig høyere for barnelovsmeklingene, 55 prosent. Nærmere 70 prosent var fornøyd med meklingen umiddelbart etter. Andelen var noe redusert ett år senere. I rapporten fra forskerne stilte de spørsmål både ved at flere foreldrepar måtte møte uten å ha behov for hjelp, og ved at meklingen ofte ikke var til nytte for dem som trengte det mest.

Om det var en følge av denne undersøkelsen vet vi ikke, men noen år senere kom de nye ret-

ningslinjene som påla samboere å møte til mekling, at meklingsattest skulle utstedes etter ett møte og en utvidet meklingsramme på inntil syv møter. Det utløste en debatt innenfor fagfeltet om disse endringene bidro til et bedre tilbud til dem som trengte det mest (se blant annet Walter og Skahjem 2008). Meklingsstatistikken fra Statistisk Sentralbyrå viste at det skjedde endringer i praksis. Antall meklingsaker økte etter lovendringen i 2007, fra vel 12 000 året før til vel 17 000 meklinger året etter. I 2010 passerte antallet 20 500. Langt flere enn tidligere avsluttet meklingen etter ett møte, og det så også ut til å skje i de mer kompliserte sakene. Samtidig var det vanskelig å si noe presist om disse endringene, blant annet fordi meklingsstatistikken hadde blitt ført på ulike måter siden ordningen ble innført.

Dette ga støtet til at det daværende Barne- og familiedepartementet utlyste midler til to forskningsprosjekter for å belyse meklingsordningen. Først ut var FORM-prosjektet der fokus særlig var rettet mot de konfliktfulte meklingsene. Meklingspraksis ble fulgt over tid ved hjelp av spørreskjema, lydopptak og intervjuer. Datainnsamlingen skjedde i 2008–2010 (Gulbrandsen og Tjersland 2011a, b). En annen studie ved Sintef ble lagt opp som en tverrsnittstudie av meklingsvirksomheten (Ådanes, Haugen, Jensberg, Lossius Husum, og Rantalaiho 2011). Her søkte man etter samtlige meklingsaker som ble behandlet i Norge over et tidsrom på to måneder i 2011. Spørreskjemaer til foreldre og meklere var hovedmetoden. Man benyttet flere av spørremåtene fra FORM-prosjektet. Oppfølgingsdata ble hentet åtte måneder senere. Sammenlignet med FORM-prosjektet var frafallet av aktuelle informanter relativt stort. Flere av funnene peker likevel i samme retning som dem vi skal legge frem her.

Hovedspørsmålet som belyses i denne artikkelen er om den norske meklingsordningen, slik den er utformet nå og med de justeringene som har blitt foretatt senere, bidrar til å oppfylle målformuleringene bak de lovendringene som fant sted på 1990-tallet. Eller mer spesifikt: Fungerer

ordningen som et godt hjelpetilbud for foreldre som befinner seg i store konflikter når de går fra hverandre? Vi drøfter dette både i lys av data fra denne undersøkelsen og vår erfaring som praktiskere i dette feltet i mer enn 20 år.

Design

FORM-prosjektet er en forkortelse for «Foreldremekling ved samlivsbrudd». ² Formålet med prosjektet var todelt, dels å undersøke kjennetegn ved de mest konfliktfulte separasjonene og dels å identifisere tilnæringsmåter som kan være til nytte når meklere skal bistå foreldre i større konflikter. Foreldrene ble rekruttert i første halvår av 2008 blant foreldre som søkte mekling ved fire familiekontorer og hos én ekstern mekler. Samlet sett svarte om lag 75 prosent av dem ja til å delta. Saker der kun én part møtte og der man måtte benytte tolk ble ikke invitert med. På forhånd var det ikke mulig å vite noe om konfliktnivået hos dem som møtte. Når begge foreldre sa ja til å delta ble de inkludert. Datainnsamlingen fra meklingsene ble avsluttet i løpet av et år. Det forelå da et materiale fra 154 foreldrepar (308 foreldre). Flere tegn tydet da på at det inneholdt et betydelig antall konfliktsaker.

De tolv som utførte meklingsene, og som samlet inn data, meldte seg primært av interesse for arbeidsfeltet. De hadde grunnutdanning som sosialarbeider eller psykolog, flere med tilleggsutdanning i familierapi. Ti av tolv hadde lang meklings erfaring. Det ble ikke benyttet noen felles meklingsmetodikk. Studien betegnes som naturalistisk i den forstand at tilbudet var som det ellers pleier å være i ordinær meklingspraksis og i tråd med forskrifter og lover for denne virksomheten.

Forut for meklingen besvarte hver forelder et spørreskjema, med demografiske opplysninger, hvor likt de så på spørsmål om barn og økonomi og graden av håp om å komme frem til avtaler. Vurderingsspørsmålene ble besvart etter en lickertskala med verdier fra 0 (helt uenige) til 7 (helt enige) og med åpne felter for utdyping. Meklerne hadde et tilsvarende skjema for evaluering av samtalene med foreldrene. De anslo hvor vanskelig de opplevde ar-

beidet med foreldrepåret etter skalaen 0 (vanskelig) til 7 (lett) og kunne utdype svaret i egne tekstfelder. Mekleren registrerte også utfallet av meklingen etter siste time, hvem som inngikk avtaler og hvor forlikte de var. Under meklingsprosessen ga foreldrene og mekler en kort evaluering etter hver meklingstime.³ 18 måneder senere ble 135 av foreldrepårene intervjuet på telefon, både om hvordan meklingen hadde vært, hva slags avtaler de kom frem til og hvordan samarbeidet hadde fungert i praksis. De fikk også spørsmål som ikke berører her. Når utvalget ble litt redusert skyldes det i hovedsak at noen par hadde flyttet sammen igjen.

Analyser

Data ble fortløpende matet inn i en lukket Access database som rommet både tallverdier og tekster. Analyser av tallverdiene ble utført i SPSS versjon 15 og 16, for det meste i form av deskriptive analyser av prosentfordelinger for enkeltvariabler. Når det refereres til signifikante forskjeller, er det i størrelsesorden $p < 0,05$, og handler om hvordan foreldrene som møtte i konflikt skilte seg fra de øvrige foreldrepårene i utvalget når enkeltvariabler ble lagt til grunn.

For å finne frem ulik grad av konflikt tok vi utgangspunkt i de sakene der minst en av foreldrene sa at de hadde svært ulikt syn på sentrale spørsmål (0–3). Deretter ble dette sammenholdt med ni andre indikatorer på konflikt i databasen (tilbakemeldinger fra foreldrene og mekler, både under og etter meklingen). Flere av disse samvarierte betydelig med hvordan foreldrene beskrev forskjeller og likheter i syn forut for mekling. Den indikatoren som samvarierte mest var meklers vurdering av vanskelighetsgrad i arbeidet med foreldrepåret. Derfor ble inndelingen av utvalget i grupper med ulikt konfliktnivå basert på tre informasjonskilder: Mors og fars vurdering vedrørende samsvar i syn på avtaler om barn og/eller økonomiske tema (0–7), innhentet før mekling, samt meklers vurdering av hvor vanskelig det var å håndtere samtale med foreldrepåret (0–7), innhentet etter samtale.

De sakene der minst en av foreldrene, samt mekler, svarte 0–3 ble definert som høykonflikt-

saker (HK). Med tre unntak oppga *begge* foreldre stor uenighet. De tre ble også regnet som høykonflikt, både fordi mekler vurderte det slik og fordi én av foreldrene oppga stor uenighet. De sakene der minst en av foreldrene, samt mekler, svarte 4–5 ble definert som middels konflikt (MK). Saker der begge foreldre, samt mekler, brukte tallverdiene 6–7 ble regnet som lavkonfliktgruppe (LK). Det var høy grad av sammenfall mellom hvordan den mest kritiske av foreldrene vurderte forskjeller i syn og hvordan mekler vurderte vansker i meklingen. I åtte tilfeller var det ikke fullt samsvar. For å bestemme plassering ble dette vektet opp mot foreldrenes svar om håp for å finne løsninger, samt meklers beskrivelse av samtalen. På dette grunnlaget skilte utvalget seg i tre grupper, med 38 saker i HK-gruppen, 75 saker i MK-gruppen og 41 saker i LK-gruppen.

Ved kjøring av flere av variablene fra utvalget, blant annet om samarbeid, avtaler og tidsbruk, fant vi heller små forskjeller mellom MK- og LK-gruppene, mens HK-gruppen ofte skilte seg tydelig ut. I resultatpresentasjonen vil det legges størst vekt på denne gruppen. Tendenser fra utvalget som helhet vil også bli gjengitt.

Resultater

Kjennetegn ved utvalget

Når man sammenholder med tall fra Familievernet og SSB (2011), har FORM-utvalget klare likhetstrekk med populasjonen av separerende foreldre som møter til mekling i Norge. Det gjelder meklingstype, alder, beskjeftigelse, utdanningsbakgrunn og antall barn. Utvalget hadde litt flere foreldre med lengre utdanning og litt færre meklinger i barnefordelingssaker enn det man finner i befolkningsstatistikken. Foreldrene var i hovedsak bosatt på Østlandet, men de kom både fra lands- og bykommuner med ulik befolkningstetthet.

Hovedandelen av foreldrene var mellom 25 og 45 år da de møtte til meklingsamtaler om sine barn. Fedrene var jevnt over litt eldre enn mødrene. Videre fordelte utdanningsnivået seg ganske likt mellom kvinner og menn, også inn-

byrdes i hvert par. Om lag 47 prosent hadde 2 år og kortere utdanning etter videregående, 26 prosent hadde 3–4 års videreutdanning og 23 prosent hadde mer enn 5 års videreutdanning. For disse kjennetegnene var det ingen signifikante forskjeller mellom HK-gruppen og resten av utvalget.

Når det gjelder beskjeftigelse var 80 prosent av fedrene i fullt arbeid. Samme andel for mødre var 60 prosent, men en betydelig gruppe, nær 20 prosent, var deltidsarbeidende. De øvrige i utvalget fordelte seg med om lag 4 prosent i hver av følgende undergrupper: under utdanning, sykemeldt, hjemmевærende, trygdet og arbeidsledig. Undergruppene var også her svært

like. HK-gruppen skilte seg ut med litt høyere andel sykemeldte.

Det var gjennomsnittlig 1,6 barn pr. familie. Halvparten av foreldrene hadde ett barn og en tredjedel to barn. Barnefordelingen var ganske lik i de tre undergruppene. HK-gruppen hadde noen flere barn i spedbarnsalder og noen flere familier med særkullsbarn.

Lovgrunnlaget for innkallingen til mekling fordelte seg på følgende måte: Den største gruppen i utvalget, 46 prosent, møtte fordi de skulle skilles. Den nest største gruppen, 31 prosent, var samboere som skilte lag. Den minste gruppen, nesten 23 prosent, var foreldre som overveide rettssak om barnefordeling.

Tabell 1: Andel meklingstyper (prosent)

	HK-GRUPPEN 38 PAR, 24,7 %	MK-GRUPPEN 75 PAR, 48,7 %	LK-GRUPPEN 41 PAR, 26,6 %	HELE UTVALGET 154 PAR
Ekteskapslov	21	52	58,5	46,1
Barnelov, samboerbrudd	21	32	39	31,2
Barnelov, barnefordeling	58	16	2,5	22,7

N = 154 foreldrepar.

Innkallingsgrunnlaget var det eneste kjennetegnet der det ble funnet statistisk signifikante forskjeller mellom HK-gruppen og resten av utvalget. I HK-gruppen var det en langt større andel av barnefordelingssaker, 58 prosent sammenlignet med 16 prosent i MK-gruppen og 2 prosent i LK-gruppen. Dette var foreldre som overveide å gå til retten. De hadde svært ulikt syn på løsningene for barna og advokater var ofte engasjert. Når mange av disse foreldrene befant seg i HK-gruppen, støtter dette opp om de kriterier vi valgte for å skille ut denne gruppen fra resten av utvalget.

Forskjeller i synet på avtaler om barn og økonomi

Halvparten av foreldrene som møtte til mekling mente de hadde svært sammenfallende oppfatninger om avtaler for barn og bolig/økonomi (6–7 på lickertskalaen), mens om lag 25 prosent oppga noe ulikt syn (4–5) og 25 prosent mente de så svært ulikt på disse spørsmålene (0–3). Når foreldrene utdypet dette dreide barnespørsmålene seg oftest om bosted og samvær. Økonomiske tvister var særlig knyttet til bolig, bidrag og fordeling av barnetrygd. Det var flest divergerende meninger om barn, og de største forskjellene i synet på dette var naturlig nok å finne i HK-gruppen. Blant disse 38 foreldreparene var det gjen-

nomgående mønsteret at minst en av foreldrene omtalte store meningsforskjeller både om barn og økonomi. Med fire unntak sa begge foreldre at de var svært uenige om barn. I MK-gruppen var forskjellene i syn gjennomgående mindre

(4–5), men også her var det flere som pekte ut begge hovedtemaene. I lavkonfliktgruppen var man stort sett enige om det meste. Når det forelå mindre forskjeller i syn dreide dette seg oftest om økonomiske spørsmål.

Tabell 2: Antall foreldrepar som oppgir ulikt syn om barn og økonomi

FORELDRES VURDERING	HK-GRUPPEN	MK-GRUPPEN	LK-GRUPPEN
Ulikt syn om barn og økonomi	31 (0–3)	43 (4–5)	0
Ulikt syn om barn	3 (0–3)	9 (4–5)	0
Ulikt syn om økonomi	4 (0–3)	18 (4–5)	12 (4–5)
Likt syn	0	5 (6–7)	29 (6–7)

N = 154 foreldrepar.

Håp om å finne løsninger

I hele utvalget hadde 18,5 prosent lite håp om å finne ut av konfliktene, 19,2 hadde middels håp og for nesten 60 prosent var optimismen stor. I HK-gruppen hadde nær 53 prosent av foreldrene

lite eller intet håp om å finne løsninger på konfliktene. Tilsvarende andel i resten av utvalget var 7,3 prosent. Forskjellene var statistisk signifikante.

Tabell 3: Håp knyttet til konfliktype (prosent)

GRAD AV HÅP FOR LØSNINGER	HK-GRUPPEN	MK-/LK-GRUPPENE x)	HELE UTVALGET
0–3	52,6	7,3	18,5
4–5	26,3	16,8	19,2
6–7	15,8	73,3	59,1
Ikke svart	5,3	2,6	3,2

N = 308 foreldre.

x) Av dem med høyt håp: LK-gruppen 94 %, MK-gruppen 62 %.

Med andre ord var det lite håp om å finne løsninger hos dem som i utgangspunktet oppfattet at de hadde svært ulikt syn i sentrale spørsmål, mens håpet var forholdsvis høyt hos de andre foreldrene i utvalget. Dette antyder noe om de utfordringer meklerne står ovenfor i møte med foreldre i høy konflikt.

Tidsbruk i meklingen

I hele utvalget avsluttet 59 prosent meklingen etter én samtale, 27 prosent etter 2–3 samtaler og nær 14 prosent etter 4–7 samtaler. Tidsbruken lå litt over landsgjennomsnittet sammenliknet med tall som man finner i offentlig meklingsstatistikk (SSB 2011).

Når tidsbruken sammenholdes med konfliktnivå, avsluttet 36,8 prosent i HK-gruppen meklingen etter én samtale. Denne andelen for resten av utvalget var 66,4 prosent. 29 prosent av HK-foreldrene møtte til fire samtaler og mer, mens tilsvarende andel for resten av utvalget var ni prosent. Slår man sammen foreldrepar som møtte til én eller to samtaler blir forskjellene mindre; 66 prosent i HK-gruppen og 86 prosent

i resten av utvalget. Med andre ord; to tredjedeler og flere avsluttet meklingen etter to timer uansett hvilken undergruppe de tilhørte.

Med et tilbud på inntil syv samtaler var det kun seks foreldrepar i HK-gruppen som møtte fem og flere ganger. Selv om den relative andelen var lavere, var det faktisk flere foreldrepar i resten av utvalget som møtte til så mange meklingsamtaler.

Tabell 4: Antall samtaler (prosent)

ANTALL SAMTALER	HK-GRUPPEN	MK-/LK-GRUPPENE x)	HELE UTVALGET
1	36,8	66,4	59,1
2–3	34,2	25,8	27,3
4–7	29	7,8	13,6

N = 154 foreldrepar.

x) Av dem som kun hadde én samtale: LK-gruppen 82,9 %, MK-gruppen 57,3 %.

En sammenligning av tidsbruken knyttet til lovgrunnlaget foreldrene møtte på viser små forskjeller mellom de gifte og samboende. Henholdsvis 65 og 60 prosent avsluttet etter én samtale, sammenholdt med 46 prosent i barnefordelings sakene. I den sistnevnte gruppen var det også ti prosent flere foreldrepar som brukte mer enn to samtaler.

Avtaler som ble inngått

I hele utvalget inngikk to av tre foreldrepar avtaler som meklerne mente de var forliket om. Mange av disse var kun muntlige avtaler. 24 prosent inngikk ikke avtaler. Føyer man til dem som var misfornøyde med avtalen, kan man si at ett av tre par ikke nådde frem til et resultat i meklingen som begge kunne stå inne for.

Tabell 5: Meklers vurdering av hvem som kom frem til avtaler (prosent)

OM AVTALEINNGÅELEN	HK-GRUPPEN	MK-/LK-GRUPPENE x)	HELE UTVALGET
Avtale. Begge står for den	28,9	80,2	67,5
Avtale. En/ begge misfornøyd	7,9	7,8	7,8
Avsluttet uten avtale	63,2	12	24,7

N = 154 foreldrepar.

x) Av dem som avsluttet uten avtale: 18,7 % i MK-gruppen, ingen i LK-gruppen.

En sammenligning av HK-gruppen med resten av utvalget gir relativt store forskjeller. Mens 80 prosent av en samlet LK- og MK-gruppe kom frem til en avtale begge sto inne for, skjedde

dette for 29 prosent i HK-gruppen. Igjen dreier det seg om en statistisk signifikant forskjell. Andelstallene for de som ikke nådde avtale var 63 prosent i HK-gruppen, mot 12 prosent i resten

av utvalget. Andelen foreldrepar der minst en av foreldrene ikke var fornøyd med avtalen var om lag like stor i begge undergruppene, åtte prosent.

Det fremgår også av tabellen over at henimot en tredjedel av HK-gruppen nådde frem til avtaler de var forlikt om. Disse foreldreparene brukte gjennomsnittlig mer tid i meklingen enn de øvrige.

Foreldrenes tilfredshet med hjelpen

Etter hver time ga hver av foreldrene en skriftlig vurdering av samtalen til forskerne. Spørsmålene handlet blant annet om de ble forstått og om de hadde snakket om relevante tema. Kjøringer av

tallene fra samtlige samtaler viser at mødrenes og fedrenes vurderinger av grad av tilfredshet med timene var svært lik. Derfor har vi slått dem sammen for å se tendenser i hele utvalget. Oversikten nedenfor bygger på tilbakemeldinger fra hver enkelttime. Noen foreldre hadde én samtale og noen hadde flere. Følgelig får vi kun et summarisk inntrykk av hvordan meklingen ble opplevd. Her kan det være flere nyanser når man går inn i hver sak. Det summariske inntrykket er at fra 70 prosent av timene rapporterte foreldrene at de opplevde seg forstått, og i 63 prosent var de fornøyd med temaet.

Tabell 6: Foreldrenes vurdering av meklingstimene, hele utvalget (prosent)

VURDERING	OPPLEVELSE AV Å BLI FORSTÅTT	TILFREDSHET MED TEMAVALG
0-3	6,9	3,2
4-5	18,7	23,2
6-7	69,2	62,8
Ubesvart	5,2	10,8

N = Evalueringer etter 594 meklingsmøter.

Dette er en tilfredshetsandel som er ganske vanlig å finne i forskning når klienter får spørsmål om hvor fornøyd de er med psykologisk behandling, både i Norge (Skauli 2009) og internasjonalt (Zwier og Clark 1999). HK-gruppens tilfredshet med meklingen var svært lik resten av utvalget. Det er grunn til å spørre hvordan foreldrene kunne svare slik når meklingen ofte var så kortvarig og når så mange ikke kom frem til noen avtale. Vi kommer også tilbake til dette i drøftingen.

De longitudinelle dataene gir et annet inntrykk av meklingen. Vi oppsøkte foreldrene 18 måneder etter avsluttet mekling og stilte spørsmål om tilfredshet. 246 personer fra 135 familier ble intervjuet. 12 foreldrepar hadde falt fra fordi de flyttet sammen igjen. Av de som var aktuelle å intervju ble 87 prosent gjenfunnet; 7 foreldrepar av slo intervju og i 24 familier fikk vi kun én informant. Reduksjonen av antallet informanter i HK-, MK- og LK-gruppen var forholdsmessig like stor.

Tabell 7: Foreldrenes vurdering av meklingen 18 måneder senere (prosent)

VURDERING	HK-GRUPPEN	MK-/LK-GRUPPENE	HELE UTVALGET
Mest til ulempe	20,9	4,5	8,9
Verken/eller	44,8	34,6	37,4
Mest til hjelp/ stor hjelp	34,3	60,9	53,7

N = 246 foreldre fra 135 familier.

54 prosent svarte at meklingen hadde vært mest til hjelp, 37 prosent at den verken hadde vært til hjelp eller ulempe, og ni prosent at den hadde vært mest til ulempe. Med andre ord; i ettertid hadde andelen tilfredse sunket. Det var forholdsvis mange som sa at meklingen ikke gjorde noe verken til eller fra. En tiendedel ga uttrykk for sterk misnøye.

Det er svarene fra foreldrene i den opprinnelige HK-gruppen som forklarer det meste av endringene i tilfredshet. På oppfølgingstidspunktet sa 45 prosent av disse at meklingen verken had-

de vært til hjelp eller ulempe, mens 21 prosent mente at den hadde vært mest til ulempe. På spørsmål om de hadde hatt behov for mer hjelp den gangen svarte 45 prosent av dem at de hadde trengt det, mens tilsvarende andel i det øvrige materialet var 25 prosent.

Vi endret spørsmålene om dette ved oppfølgingen for å få frem flere nyanser. Dette svekker selvsagt grunnlaget for å sammenligne tilfredshet på de to tidspunktene, men tross dette synes utslagene ganske klare; flere i HK-gruppen var kritiske til hjelpen de fikk.

Tabell 8: Barneavtaler og når ble de laget: Foreldrenes vurdering 18 mnd. senere (prosent)

NÅR KOM DE FREM TIL AVTALE	HK-GRUPPEN	MK-/LK-GRUPPENE x)	HELE UTVALGET
Før meklingen	7,5	40,2	31,3
Under meklingen	31,3	42,4	39,4
Senere	7,5	7,3	7,3
Har ennå ikke avtale	53,7	9,5	21,6
Ubesvart	0	0,9	0,4

N = 246 foreldre fra 135 familier.

x) Av de som ikke kom frem til avtale: 1 % i LK-gruppen, 14,4 % i MK-gruppen.

På spørsmål om *når* foreldrene mente de hadde kommet frem til en avtale svarte 40 prosent av LK-/MK-gruppen at de hadde den klar før meklingen begynte. Noen flere, drøyt 42 prosent, kom frem til avtalen i løpet av meklingen. I HK-gruppen mente 7 prosent at avtalen var klar på forhånd og 31 prosent at de kom frem til den gjennom meklingen. Den største forskjellen på oppfølgingstidspunktet er at nær 54 prosent av foreldrene i HK-gruppen mente at de fortsatt ikke hadde noen avtale. Den tilsvarende andelen i resten av utvalget var under 10 prosent.

Oppsummering og drøfting av funnene

Hele utvalget

En fjerdedel av foreldrene møtte med små eller ingen konflikter, halvparten hadde noen forskjeller i syn på løsninger og en fjerdedel hadde

store konflikter, 60 prosent hadde stort håp om å finne løsninger og 70 prosent kom frem til avtaler, 60 prosent avsluttet meklingen etter én samtale, mens andelen fornøyde med temavalg og hvordan mekler forsto dem var på om lag 70 prosent. 18 måneder senere var røstene litt mer kritiske, men fortsatt sa halvparten seg fornøyd med hjelpen. På dette tidspunktet sa 30 prosent at avtalen var klar på forhånd og like mange at den ble laget under meklingen.

Høykonfliktparene

Tilnærmet samtlige oppga å ha uoverensstemmelser både om barn og økonomi. 60 prosent av dem møtte til mekling etter Barneloven § 51, første ledd, med tanke på rettssak. Over halvparten hadde lite håp om å finne frem til løsninger. Selv om kun 30 prosent kom frem til avtaler sa

likevel 60 prosent seg fornøyd med meklers arbeid. 18 måneder senere sa under 40 prosent at de fikk hjelp gjennom meklingen. En like stor andel sa at den verken gjorde til eller fra og 20 prosent at den var mest til ulempe. Halvparten av HK-foreldrene hadde fortsatt ingen avtale.

Andel i konflikt

Konfliktandel blant de meklende foreldrepårene i denne undersøkelsen var om lag fem prosent høyere enn i studiene til Ekeland og Myklebust (1995) og Ådanes mfl. (2011). De to sistnevnte var surveystudier med relativt stort frafall av informanter. Mye kan tyde på at frafallet er størst i slike undersøkelser for dem som befinner seg i konflikter, blant annet fordi to som allerede er uenige også skal enes om å delta i et prosjekt. Det er også kjent fra andre klientstudier at det ofte er slik at de som er mest kritiske til tilbudet sier nei til å delta (Moutoussis, Gilmour, Barker og Orrell 2000). Sammenlignet med de to norske undersøkelsene var deltakelsen blant de forespurte i FORM-prosjektet høyere og tapet av informanter mindre. Trolig skyldtes det tettere kontakt med meklerne i første fase og med klientene ved oppfølgingen.

Det kan også reises spørsmål ved hva som omtales som «stor konflikt». Vi har brukt en lickertskala, og det kan alltid innvendes at det kan gi misvisende inntrykk når informanter skal angi konfliktstyrke på en tallskala. Styrken med denne undersøkelsen er at vi baserte avgrensning av konfliktgruppene på vurderinger fra både foreldrene og meklerne. Analyser som så langt har blitt gjort av det kvalitative materialet tyder også på at dem vi har definert som høykonfliktpar passer godt til betegnelsen; dialogene preges av høyt emosjonelt trykk og divergerende syn (Gulbrandsen 2012).

Om vårt utvalg skulle være noe skjevt i forhold til populasjonen av meklingsforeldre i Norge er det mest sannsynlig at vi har fått nei fra noen flere av dem som har vært i store konflikter. På dette grunnlaget er det rimelig å hevde at utvalget ligger ganske nær virkeligheten når vi fant at omlag en fjerdedel av dem som møtte

til mekling befant seg i relativt store konflikter. Det ligger utenfor denne artikkelens rammer å gå nærmere inn på hva disse konfliktene handlet om. Det er utvilsomt et sammensatt bilde med både sakskonflikter og relasjonelle konflikter og – i noen tilfeller – bekymringer knyttet til mangelfull omsorg for barn.

Tidsbruk

De funnene vi har referert peker i retning av at tidsbruken i mekling har gått betydelig ned siden Ekeland og Myklebust sin undersøkelse på 1990-tallet. Et stort flertall møter i dag kun til ett meklingsmøte. Tatt i betraktning at mange har avtaler klare på forhånd synes nedgangen funksjonell. Det samme kan ikke sies om nedgangen i tidsbruk i de meklingssakene der foreldre befinner seg i store konflikter. Noen av dem møtte til flere samtaler, men to tredjedeler avsluttet etter to samtaler. I barnefordelingssakene, der nesten åtte av ti møtte til mer enn én samtale i 1995, skjedde det for seks av ti i FORM-utvalget. Om man legger meklingsstatistikken og Sintef-undersøkelsen (Ådanes mfl. 2011) til grunn synes andelen enda lavere på landsbasis. I FORM-prosjektet kan økt tidsbruk i konfliktsakene forklares ved at meklerne var mer enn vanlig engasjerte, i og med at de deltok i prosjektet ut fra sin interesse for feltet. De visste også at deres egen praksis ville bli studert gjennom lydopptakene.

Tross dette, tidsbruken i konfliktsaker har gått radikalt ned, og står i sterk kontrast til tilbudet om å bruke syv timer og gjennomsnittet på 5,6 timer i Østensjøprosjektet på 1990-tallet. Vi snakker her om foreldre som befinner seg i store og fastlåste konflikter og med lite håp om å finne frem til avtaler. Skal man være til reell hjelp i slike saker fordrer det en konfliktløsningsprosess som strekker seg over tid. Av de tallene vi har referert synes dette i liten grad å skje innenfor den obligatoriske meklingsordningen vi har i dag. Samtidig er det grunn til å notere seg unntakene: De foreldrepårene i HK-gruppen som kom frem til avtaler møtte gjennomgående til flere meklings timer enn de øvrige.

Avtaler

Nesten ni av ti foreldrepar blant dem med midt- og lave konflikter kom frem til avtaler, og nær fem av disse hadde avtalene klare på forhånd. Igjen var utfallet for foreldreparene i konflikt nedslående: Et flertall fikk ingen avtale og 18 måneder senere sto fortsatt halvparten av dem uten avtale.

I denne sammenheng er det grunn til å reise et spørsmål ved hva som skal legges i avtalebegrepet. Etter loven skal mekler tilstrebe det å utforme en skriftlig avtale. I hvilken grad dette er forsøkt fremgår ikke av det materialet vi har presentert, men praksis, slik vi kjenner den, følger i hovedsak tre spor; avtalen er muntlig, avtalen uttrykkes gjennom å fylle ut noe i et skjema (ofte kortfattet, noen ganger omfattende) eller det utformes en egen avtaletekst. Det er utvilsomt slik at tempoet i prosessen med et foreldrepar i konflikt kan senkes gjennom å bruke det skriftlige som redskap. I Østensjøprosjektet ble det gjort. Det er også et vanlig virkemiddel i kjente internasjonale meklingsmodeller (Irving og Benjamin 2002; Lang og Taylor 2000). I norsk meklingspraksis synes mange samtaler å være lite skriftlig orientert. Det er knapt tid til det når meklingen avvikles på ett møte. Det er behov for mer kunnskap om praksis på dette området, ikke minst hvordan skriftlighet kan brukes i arbeid med foreldre som ser ulikt på løsninger.

Fornøydhets med meklingsen

Umiddelbart etter meklingsen sa foreldrene i alle tre undergrupper seg om lag like godt fornøyde med meklers hjelp. Vi fant få kritikere blant dem som ikke kom frem til avtaler. Når det var slik, kan en forklaring være at disse foreldrene først og fremst så på seg selv – og da i særlig grad partner – som fastlåste og utilgjengelige for hjelp, mens mekler ble opplevd som både forståelsesfull og kompetent. Det kan også være elementer av «pleasing-effekter» i de umiddelbare svarene når nær halvparten av dem, 18 måneder senere, sa at de hadde behov for mer hjelp den gangen. Hva slags hjelp de da tenkte på fremgår ikke. Ana-

lysene av meklingsamtalene vil sannsynligvis kaste mer lys over dette.

Det er også betenkelig at så mange, i retrospekt, sa at meklingsamtalene ikke gjorde noe verken til eller fra. Det gjelder ikke dem som hadde avtalene klare på forhånd, da er svaret svært forståelig. Men flere svarte slik av dem som ikke hadde avtaler 18 måneder senere. Det forsterker inntrykket av at mange ikke opplevde å få hjelp.

Hovedbildet som tegner seg

Overført til populasjonen av foreldre som møter til obligatorisk meklingsen i Norge kan resultatene om konfliktnivåer og utfall fra FORM-prosjektet i kort-tekst uttrykkes slik:

Tre av fire foreldrepar befinner seg i relativt små konflikter, mens ett av fire står i mer fastlåste konflikter. To av fem foreldrepar fremstår som selvhjulpne og kunne ha klart dette selv uten offentlig innblanding, to av fem trenger hjelp – av større og mindre omfang – og får det, og en av fem trenger mye hjelp og får det ikke. Barnefordelingssakene er de mest utsatte. Det synes å være slik at det blir gitt et tilbud til flere foreldre som har lite behov for det, mens hjelpen i liten grad når frem til dem som kunne ha størst nytte av den.

Utfordringen for meklingsfeltet er hvordan man skal få gitt dem som strever mest et samtaletilbud som de selv opplever som nyttig, særlig når håpet om kunne hjelpes er så lavt.

Hvorfor fungerer det ikke bedre?

Vi har ikke forsket på årsaker, men vi har arbeidet i så mange år innenfor dette fagfeltet og kjenner det så godt at vi mener det er mulig å peke ut noen tentative forklaringer på dette bildet.

Målet med hele meklingsordningen var å forebygge tilpasningsvansker hos barn etter et brudd mellom deres foreldre. Man fant frem til meklingsen som en tilnæringsmåte som så lovende ut i denne sammenheng og gjorde den obligatorisk for foreldre med barn under 16 år. Ett sentralt spørsmål som Ekeland og Myklebust reiste allerede på 90-tallet, var om det var

en klok beslutning. Utviklingen av ordningen har ikke gjort spørsmålet mindre legitimt i dag. Med obligatoritet følger nødvendigheten av et regelverk. Det har kommet i form av forskrifter og rundskriv, og revideringer av disse, helt siden loven ble vedtatt. Det handler blant annet om innkalling til mekling, plikten til å møte, utstedelsen av meklingsattest, attestens varighet, protokollføring, klageadgang og dekning av reissegifter. Meklerne er pålagt å kontrollere personopplysninger, se til at det utformes avtaler om foreldreansvar, bosted og samvær (fortrinnsvis skriftlig), gi informasjon både om disse begrepene, om muligheten for delt bosted, økonomiske konsekvenser av løsninger, reaksjoner hos barn og deres rett til samvær og til å bli hørt. Det er utvilsomt mye som forventes utrettet i løpet av den ene obligatoriske timen.

Og innvevd i dette ligger det også tanker om å slå flere fluer i en smekk: Hva med å forene et hjelpetilbud med tilsyns- og opplysningsvirksomhet? Når foreldre først møter til mekling kan meklerne påse at noen tema blir behørig behandlet, blant annet økonomiske konsekvenser av samvørsordninger, at «barns beste» blir ivare tatt, og så videre. I de foreliggende rundskriv og forskrifter står det mye om hva meklerne «skal» eller «bør» gjøre under meklingen. I tillegg har vi fått sammenkoblingen mellom meklingsattesten og saksbehandlingen hos Nav. Attesten har fått en annen betydning enn det den hadde i utgangspunktet; den har også blitt et adgangskort til økonomiske rettigheter.

Alle disse påleggene gir fort assosiasjoner til mekling som en form for sosial kontroll. Dels kan det få meklerne til å rette oppmerksomheten mer mot prosedyrer og regler enn mot konflikten som paret bringer med seg. Dels kan det påvirke klientenes innstilling til meklingen. Det er utvilsomt slik at flere møter frem med reaksjoner som både formidler aggresjon, motvilje og defensivitet. For en mekler kan det være vanskelig å vite hvordan en skal forstå reaksjonene: Er de et uttrykk for konflikter partene imellom, for engstelse, sorg, usikkerhet, og så videre, eller dreier det seg om uvilje til å møte frem? Står man over-

for kunder som søker hjelp eller overfor personer som kjenner seg tvunget til å møte?

I tillegg kommer det enda ett moment inn i bildet; økningen i antall saker. Det er mange foreldre som skiller lag og etter hvert har enda flere av dem blitt pålagt å møte til mekling. I 2010 var det tilnærmet 10 000 flere meklinger enn i midten av 1990-årene. Antallet saker som det offentlige skal administrere har fordoblet seg på om lag 15 år. Det kan fort bli kødannelse ved familiekontorene og hos eksterne meklere. Sakene skal håndteres raskt, slik at det ikke hindrer foreldre i å få det formelle på plass og håndtert sin sak videre, enten det nå er i retten eller hos Nav. Den beste saksbehandler kan bli fanget av slike rammer. Tidspresset øker, og med det utvikles det en ekspederingskultur som blir en nødvendighet for å overleve i jobben.

Ett forhold til bør nevnes: Det er tungt å arbeide med foreldre som befinner seg i store konflikter, enten det nå henger sammen med adskillelsen eller hvordan fremtiden med barna skal bli, eller begge deler. For mange står livsviktige verdier på spill. Alle som har arbeidet i dette feltet vet at slike saker byr på store utfordringer. Som hjelper kan man kjenne seg alene, hjelpeløs og presset. Med den nåværende meklingsordningen har man kun legitimitet til å holde partene i ett møte. Vanligvis er man også alene om saksbehandlingen. Og som tallene viser blir det ofte med det ene møtet.

Den norske meklingsordningen ble innført med referanse til internasjonal forskning og gode resultater fra frivillig mekling, en ordning som innebar at kompetente hjelpere stilte sin kunnskap til disposisjon for separerende foreldre som hadde noe de ønsket å drøfte med en tredjepart (Tjersland og Gulbrandsen 2010). Det er all grunn til å spørre om rammene beskrevet ovenfor har gitt en helt annen type meklingspraksis, og at dette kan være noe av forklaringen på den store andelen av korte meklingsprosesser og meklinger som ikke fører frem til avtaler.

Implikasjoner

En første implikasjon er av generell karakter: Det er gode grunner til å tenke seg godt om før man gjør gode intervensjoner til obligatoriske tiltak for alle. Det kan bidra til at intervensjonen blir noe helt annet enn det den var tenkt til å være.

Mye taler for at man i hovedsak lar foreldremekling være en frivillig ordning for dem som skiller lag og som et tilbud til dem som kjenner at de har et behov for å snakke med en tredjepart. For å opprettholde tilgjengeligheten for brukerne er det viktig at tjenesten forsetter å være kostnadsfri for dem som ønsker den.

Det er også grunn til å vurdere å fjerne attesten, samt koblinger mellom denne og Nav-behandling. Samtidig kan man opprettholde kravet om at alle foreldre som skiller lag skal utforme en skriftlig avtale om barn. For å hjelpe dem med dette kunne det bygges opp en lett tilgjengelig nettside med informasjon om blant annet ulike ordninger for barn, viktige forhold å ta hensyn til, økonomiske konsekvenser av ulike ordninger, råd omkring spesielle spørsmål og om hvordan avtaler kan utformes i praksis. En slik hjelp til selvhjelp kan være tilstrekkelig for svært mange.

Endringer som dette kan bidra til at meklernes møter flere klienter som kommer til dem med egne problemstillinger og konflikter de selv ønsker å få hjelp med. Fagfeltet kan konsentrere seg mer om den faglige jobben med sak- og relasjonskonflikter hos dem som møter. Det er dette som en samlet faglitteratur peker på som det viktigste en mekler kan bidra med, spesielt når forholdet mellom foreldrene er vanskelig.

Det er ellers flere gode grunner til å opprettholde kravet om at foreldre som vurderer å gå til retten først må følge en obligatorisk meklingsprosess. Det fordrer at meklere både i og utenfor familievernet gis større legitimitet i forhold til både å holde lenger på partene og innføre en ordning hvor minst to fagpersoner deltar i håndteringen av slike saker.

For å styrke hjelpen til foreldre og barn som strever med konflikter etter skilsmissem er det slike veier som peker seg ut i kjølvannet av denne studien.

Noter

- 1 Retningslinjene er nedfelt i Lov om Ekteskap § 27, i Barnelova §§ 52 og 54, samt i egen meklingsforskrift.
- 2 Prosjektet ble finansiert av det daværende Barne- og familiedepartementet. Det ble også gitt tilskudd fra Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet, Barne-, ungdoms- og familieetaten, Region Øst, og fra Psykologisk institutt, Universitet i Oslo.
- 3 Det ble også tatt lydopptak av hver samtale, men dette inngår ikke i datamaterialet for denne artikkelen.

Litteratur

- Amato, P.R. (2000) The consequences of divorce for adults and children, *Journal of Marriage and the Family*, 62(4):1269–1287.
- Amato, P.R. og B. Keith (1991) Parental divorce and well-being of children: a meta-analysis, *Psychological Bulletin*, 110(1):26–46.
- Barneloven (1981) *Lov om barn og foreldre*, lov av 4. august 1981.
- Ekeland, T.-J. og V. Myklebust (1996) *Foreldremekling, meklarperspektivet*, forskningsrapport nr. 12, Volda: Høgskulen i Volda, Møreforskning.
- Ekeland, T.-J. og V. Myklebust (1997) *Foreldremekling, brukarperspektivet*, forskningsrapport nr. 23, Volda: Høgskulen i Volda, Møreforskning.
- Ekteskapsloven (1991) *Lov om ekteskap*, lov av 4. juli 1991 nr. 47.
- Emery, R.E. (1999) *Marriage, divorce and children's adjustment* (2. utg.), Thousand Oaks, CA: Sage.
- Forskrift om mekling etter ekteskapsloven og barneloven*. Rundskriv Q-02/2008, Oslo: Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet.
- Gulbrandsen, W. (2012) *Foreldre i høykonflikt: En studie av dialoger og kilder til det fastlåsende*, upublisert manuskript, Oslo: UiO, Psykologisk institutt
- Gulbrandsen, W. og O.A. Tjersland (2010) Mekling ved samlivsbrudd: en oversikt over effektstudier, *Tidsskrift for Norsk Psykologforening*, 47(8):705–714.

- Gulbrandsen, W. og O.A. Tjersland (2011a) *Foreldremekling ved samlivsbrudd, delrapport nr. 1*, Forskningsrapport, Oslo: UiO, Psykologisk institutt.
- Gulbrandsen, W. og O.A. Tjersland (2011b) *Foreldremekling ved samlivsbrudd, delrapport nr. 2*, Forskningsrapport, Oslo: UiO, Psykologisk institutt.
- Irving, H.H. og M. Benjamin (2002) *Therapeutic family mediation: Helping families resolve conflict*, Thousand Oaks, California: Sage publications.
- Kelly, J.B. (2000) Children's adjustment in conflicted marriage and divorce: A decade review of research, *Journal of the American Academy of Child and Adolescent Psychiatry*, 39(8):963–983.
- Lang, M., og A. Taylor (2000) *The making of a mediator: Developing artistry in practice*, San Francisco: Jossey-Bass.
- McIntosh, J.E., Y.D. Wells og C.M. Long (2007) Child-focused and child-inclusive family law dispute resolution: One year findings from a prospective study of outcomes, *Journal of Family Studies*, 13(1):8–25.
- Moutoussis, M., F. Gilmour, D. Barker og M.W. Orrell (2000) Quality of care in a psychiatric out-patient department, *Journal of Mental Health*, 9(4):409–420.
- Rød, P.A., T.-J. Ekeland og F. Thuen (2008) Barns erfaringer med konfliktfylte samlivsbrudd: problemforståelse og følelsesmessige reaksjoner, *Tidsskrift for Norsk Psykologforening*, 45(5):555–562.
- Skauli, G.Ø. (2009) *Evidensbasert praksis i familievernet. En litteraturgjennomgang av forskning på parterapi*, Familievernets skriftserie nr. 1/2009. Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet (Bufdir).
- SSB 2011 *Statistikkbanken*, statistikk for avsluttede meklinger 2007–2010. http://stabank.ssb.no/statistikkbanken/Default_FR.asp?PXSid=0&nvl=true&PLanguage=0&tilstide=selectvarval/define.aspTabellid=5509
- St.meld. nr. 29 (2002–2003) *Om familien – forpliktende samliv og foreldreskap*, Oslo: Barne- og familiedepartementet.
- Tjersland, O.A. (1992) *Samlivsbrudd og foreldreskap. Meklingsprosessens psykologi*, Oslo: Universitetsforlaget.
- Tjersland, O.A. og W. Gulbrandsen (2010) Mekling ved samlivsbrudd: modeller og ideologi, *Tidsskrift for Norsk Psykologforening*, 47(8):692–700.
- Walther, S. og L.F. Skahjem (2008) *Hvor ble det av prosessen? Implikasjoner ved innføring av ny meklingsordning. Oppgave til spesialiteten i klinisk familiepsykologi*, Fredrikstad familiekontor: Upublisert manuskript.
- Zwier, G. og D. Clark (1999) How well do we monitor patients satisfaction? Problems with the nationwide patient survey, *New Zealand Medical Journal*, 112(1097):371–375.
- Ådanes, M., G.M.D. Haugen, H. Jensberg, T. Lossius Husum og M. Rantalaiho (2011), *Evalueringsrapport om meklingsordning etter ekteskapslov og barnelov. Er meklingsordningen tilstrekkelig innrettet mot de vanskelige sakene, opplever foreldrene meklingsordningen som nyttig, og er barnets beste en rettesnor for avtalen?* SINTEF-Rapport A20162, Trondheim: SINTEF.